

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATURA

Saturday supplement

1998 m. gegužės mėn. 30 d. / May 30, 1998

Nr. 105(22)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Šventosios Dvasios balandis
Detalė iš J.M.W. Turner (flam., dirbusio nuo 1807, mirusio ca. 1840/41 metais) tapyto paveikslas. Tempera ir aliejus ant medžio, ca. 1825. Paveikslas dabar yra New York'e, Metropolitan Museum of Art.

Sekminės — Šventosios Dvasios šventė

Dar prieš nukryžiuojamą Jėzų pažadėjo savo mokytojams: „Jūs geriau, kad aš iškeliausiu, nes jei neiškeliausiu, pas jus neateis Globėjas. O nukeliaus aš jį jums atsiųsiu“ (Jono 16:7). Savo nustebusiems mokytojams Jėzus sako, kad jiems būtų geriau, jei Jis juos apleistų ir kad Jo buvimas su jais niekuomet nebūtu daugiau kaip laikinas. O dabar, kai Jis sugrįžta pas Tėvą, Tėvas atsiųs kitą Atstovą Jėzaus vieton, kuris pasiliks su jais amžinai. Jis bus jų nuolatinis Palėdovas, kuris primins jiems visą, ką Jėzus juos mokė, ir ves juos į pilnatinį tikėjimo supratimą.

Jėzaus didžiausias palikimas savo Bažnyčiai tai Šventosios Dvasios pažadas. Penkis kartus Jis kartoja šį brangų pažadą savo apstulbusiems mokytojams Jono evangelijoje. Jėzus neapleis savo kaimenės be priežiūros, bet prašys Tėvą siųsti kitą Atstovą būti visuomet su ja. Tiesos Dvasia, kurią Tėvas siųs Kristaus vardu, moks juos, ką Jėzus juos mokė. Padėjėjas, ateinantis iš Tėvo, liudys Kristų. Tokiu mokymu Jėzus paruošė mokytojus savo išvykimui.

Jėzaus pažadas buvo išpildytas tame pačiame aukštajame kambaryje Jeruzalėje, kuriame Jis juos mokė. Ten Šventoji Dvasia nusileido ant mokytojų, kur jie laukė ir meldėsi pagal Jėzaus įsakymą. Tame kambaryje kažkas užvaldė juos, kažkas supažindino juos su Kristum geriau, negu jie buvo Jį iki šiol pažinę. Jie jautė Kristų esant su jais, Jo gyvą būtybę, kuri įkvėpė juos ir pripildė juos drąsa, pasitikėjimu ir entuziazmu. Ji pavertė prislėgtų mokytojų būrį į ryžtingą misionierių draugiją. Jie „pasidarė pilni Šventosios Dvasios“, sako Šventas Raštas (Apaštalių Darbai 2:4). Nuo to momento jie galvojo apie Dievą ne vien tik kaip apie Tėvą, esantį virš jų, ir Sūnų šalia jų, bet ir kaip Šventą Dvasią su jais ir tarpe jų.

Šiandien suprasime Šventosios Dvasios veikimą geriau, jei suįsivaizduosime ją ne vien kaip vienkartinį įvykį praeityje, bet kaip Viešpaties pažadą tikintiesiems visiems laikams. Tikintieji patiria Šventą Dvasią kaip gyvą Palėdovą, gyvą Mokytoją ir gyvą Patarėją/Padėjėją.

Šventoji Dvasia yra mūsų kasdieninis Palėdovas žemiškoje krikščioniško gyvenimo kelionėje. Mes kartais manome, kad Jėzų būtume lengviau pažinę, jeigu būtume galėję santykiu su juo, kada Jis gyveno žemėje: jeigu mes būtume buvę veikiami Jo asmenybės ir jeigu būtume galėję klausytis Jo pamokslų. Klausimas yra, ar Jo mokytiniai Jį tuomet geriau pažino esant Mesijui, kada jie gyveno ir keliavo su Juo? Jeigu mes tada būtume gyvenę, ar mes Jį būtume geriau pažinę? Nuostabu, bet kartais mes suprantame žmogaus dvasią ir jo charakterį geriau po jo mirties, negu jam gyvam esant.

Aukštajame kambaryje Jėzus liepė savo mokytojams nenusiminti ir nelūžėti, nes kol Jis bus su jais, jie Jo pilnai nepažins. Jų santykis su juo būtų liks ribotas. Šventoji Dvasia gėnė žemiško kūno apribojimą. Ji amžinai ir visur pasiekia visų žmonių širdis ir mintis. Netikintiems Šventosios Dvasios pažadas atrodo beprasmiškas ir nereikšmingas, nes, kaip Jėzus sakė, pasaulis Jos nei mato, nei pažįsta. „Bet jūs pažįstate Ją“, sako Jėzus, „nes Jį gyvena su jumis ir jūmyse“. Tikintieji Jėzų Kristų atpažįna Šventą Dvasią, nes Jos veikimas bus Jėzaus Kristaus veiklos tąsa žemėje.

Šventoji Dvasia veikia mumyse kaip asmeniškasis Palėdovas, kad mus paremtų mūsų žemiškoje kelionėje. Kada mūsų protas gauna pažinti dvasines tiesas, kada mūsų širdys pagauna tikėjimo viziją, kada mūsų lūpos kalba maldas, kada mūsų rankos tarnauja artimui, tai yra Dievo Dvasios veikimas mumyse. Mes šandien nebeturime kūniškojo Jėzaus savo tarpe, bet Jo vietoje mes turime asmenišką Palėdovą, Dievo Šventą Dvasią.

Kristus taip pat paliko gyvo Mokytojo pažadą, to, kuris moks mus krikščioniškųjų tiesų. Kaip menkai mokytiniai tesuprato savo Mokytoją! Kaip menkai jie suprato esminę Jėzaus santykio reikšmę su Tėvu ir ką Tėvas nuveiks per savo Sūnų ant kryžiaus!

Mokytiniai buvo vidutinio gabumo žmonės, kaip ir mes. Žmogaus protas neįstengia suvokti dvasinių tiesų greičiau negu fizinių tiesų. Išmintingas mokytojas neapkrauna savo mokinio tiesomis, kurių jis nesugeba suprasti; jis veda mokinių prie supratimo palaipsniui. Jėzus buvo toks mokytojas. „Dar daug ką aš turiu jums sakyti“, tarė Jis mokytojams, „tačiau dabar jūs to negalite suvokti. Bet, kada ateis Tiesos Dvasia, ji nuves jus į visą tiesą... ji ims iš to, kas yra mano, ir jums pasakels“ (Jono 16:12, 13, 15).

Kristus savo tarnystėje žemėje buvo pirmasis mokytojų mums gyvo Padėjėjo pažadą, to, kuris moks mus krikščioniškųjų tiesų. Kaip menkai mokytiniai tesuprato savo Mokytoją! Kaip menkai jie suprato esminę Jėzaus santykio reikšmę su Tėvu ir ką Tėvas nuveiks per savo Sūnų ant kryžiaus!

Mokytiniai buvo vidutinio gabumo žmonės, kaip ir mes. Žmogaus protas neįstengia suvokti dvasinių tiesų greičiau negu fizinių tiesų. Išmintingas mokytojas neapkrauna savo mokinio tiesomis, kurių jis nesugeba suprasti; jis veda mokinių prie supratimo palaipsniui. Jėzus buvo toks mokytojas. „Dar daug ką aš turiu jums sakyti“, tarė Jis mokytojams, „tačiau dabar jūs to negalite suvokti. Bet, kada ateis Tiesos Dvasia, ji nuves jus į visą tiesą... ji ims iš to, kas yra mano, ir jums pasakels“ (Jono 16:12, 13, 15).

Kristus savo tarnystėje žemėje buvo pirmasis mokytojų

Dievo tiesų mokytojas. Paskui Dievas siųs jiems kitą Mokytoją, Šventąją Dvasią, būti su jais visuomet. Ji tės jų paruošimą ir ves juos į gilesnį Kristaus pažinimą. Tiems, kurie tiki Jį esant Viešpatiu ir Gelbėtoju, Kristus paliko Tiesos Dvasią. Pasaulis negali jos pažinti, lygiai kaip aklašis neatpažįsta vaivorykštės spalvų.

Šventosios Dvasios buvimas mumyse atskiria tikintuosius nuo likusio pasaulio. Kristus nori, kad kiekvienas žmogus ir kiekviena karta, pasisavintų apreiškias Dievo tiesas Šventosios Dvasios apšvietimu. Tada negyvi Biblijos žodžiai tampa mumys gyvu Dievo Žodžiu, kuris Šventosios Dvasios pamokymu prabyla į mūsų širdis.

Galiausiai Kristus paliko mums gyvo Padėjėjo pažadą. Niekas turbūt šiandien nedirba Dievo tarnyboje be tam tikro nusivylimo sieloje. Kada pažūrime į pasaulį, kuris mindžioja kryžių, kada stebime pikto galybę augant pasaulyje, kada matome abejingumą ir šaltumą net tikintųjų eilėse, mes kartais prarandame drąsą ir energiją apaštalavimui. Kartais mes puolame ant kelių ir dvejodami klausiamės, „Koks skirtumas, ar aš Kristų savo gyvenimu liudiju, ar ne?“

Bet kažkas skatina mus eiti pirmyn. Kažkas uždega vilties ugnį mumyse ir varo mus iš naujo darbui. Viešpaties vyuošys, nors pasaulis ir nepaiso mūsų tikėjimo. Tai ne kas kitas, kaip mūsų Viešpaties pažado išpildymas — Padėjėjas ateina prie mūsų, stiprusis Globėjas atnaujina mus Viešpaties darbui. Nors mes jaučiamės esą lyg pasaulio sumindžioti, Šventoji Dvasia atgaivina ir prikelia mus iš prislėgimo. Nors mūsų nuotaika ir slogi, Šventoji Dvasia suteikia mums naujos drąsos ir jėgų ištikimam tarnystei Kristui.

Gyvasis Padėjėjas padeda mums mūsų krikščioniškam liudijimui. „Kai ateis Padėjėjas... ir jūs liudysite, nes nuo pradžių su manimi esate buvę“ (Jono 15:26-27). Šiais žodžiais Jėzus neuždėjo visą savo darbo naštos tąsą pasaulyje vien tik ant silpnų žmonių pečių. Bet Šventosios Dvasios veikimo dėka Kristaus misija tęsis toliau. Jo gyvenimas, mirtis ir prisikėlimas bus skelbiami ir tokiu būdu žmonės susidurs su gera išganymo naujiena. Dievas tuo pasirūpino, siųsdamas savo Dvasią pasaulin gyvu, pastoviu ir nesunaikintu liudytoju Kristui. Kviesdamas mus tęsti Jo darbą, Kristus kviečia mus būti Šventosios Dvasios liudijimo dalyviais. Šiandien mes esame Kristaus liudytojai, nes krikštu esame Dvasia apdovanojami žmonės.

Sekminės — tai Šventosios Dvasios šventė ir Bažnyčios gimtadienis. Šiandien Šventoji Dvasia veikia Dievo Žodžio skelbimu ir šventų sakramentų teikimu Kristaus Bažnyčioje. Tikintųjų bendrystėje Dvasia maitina mūsų sielą, sutvirtina mūsų tikėjimą, kuria ir ugdo tikėjimo ir malonės bendrystę mūsų tarpe ir tokiu būdu skatina mus meilės darbui ir tikėjimo liudijimui. Tegul Šventosios Dvasios ugnis liepsnoja iš naujo mūsų tarpe! Veni Creator Spiritus!

Hansas Dumpys,
Vyskupas Lietuvos
evangelikams liuteronams
išėjimoje

Čikagoje vėl prašvito „Poezijos dienos“

NIJOLĖ JANKUTĖ

„Sveiks, svietai margs, šventes pavasario šventes...“ norisi uždainuoti su Donelaičiu, nes po ilgos, prailgusių metų pertraukos, Čikagoje sugrįžo „Poezijos dienos“. Ačiū JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos pirmininkei Marijai Remienei, kuri „sutiupo“ tą beišnykstantią tradiciją ir „pajudino žemę“, t.y. poeziją. Ir net su pačiu Poetu. Kas jis, visiems aišku, nes Poetas lietuviams šiaip ir anapus Atlanto yra tik vienas — Bernardas Brazdžionis.

Gegužės 22 dieną, apniukusį penktadienio vakarą Čikagos lietuviams vėl sušvito poezijos saulė. Jaunimo centro salė prisirinko pilna ir ne tik „žilųjų galvų“. Atvyko nemažai jaunimo ir suaugusiųjų, kurie skaito ir deklamuoja Vyte Nemunėli. Buvo net pats mažiausias, būsimas skaitytojas, Poeto pranašas Lukas, dalyvavęs ant mamos rankų.

Bernardas Brazdžionis mūsų laisvės paukštis, mūsų laisvės dainius — deklamuoja savo poeziją Čikagos „Poezijos dienos“ gegužės 22 dieną Jaunimo centre, Čikagoje.

Ypatingi istoriniai laikotarpiai gimdo ypatingus asmenis.

(Nukelta į 4 psl.)

Poetas Bernardas Brazdžionis — mūsų laisvės paukštis, mūsų laisvės dainius — deklamuoja savo poeziją Čikagos „Poezijos dienos“ gegužės 22 dieną Jaunimo centre, Čikagoje.

Šiemetinių „Poezijos dienu“ rengėja, JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė su renginio svarbiausiu svečiu — poetu Bernardu Brazdžioniu.

Rašytoja Danutė Bindokienė, „Draugo“ dienraščio vyriausia redaktorė, susirinkusiai „Poezijos dienu“ publikai pristato poetą Bernardą Brazdžionį.

Sveiki sulaukę šventų Sekminių!

Šventoji Dvasia — Globėja, Patarėja ir Guodėja • Bernardas Brazdžionis Poezijos dienos Čikagoje • Jono Strielkūno naujausio poezijos rinkinio sutiktuvis Vilniuje • Jono Strielkūno eilėraščiai • Literatūros almanachas „Varpai“ • Eimunto Nekrošiaus „Hamletas“ Montreal'je • Algirdo Landsbergio romanas „Kelionė“ (2) • Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai • Lietuvių moterų dailininkių paroda Lemont'e • „Lithuanian Literature“ veiklas • Lietuvė literatūrologė apie anglų modernizmą

Poetas Bernardas Brazdžionis ir jo gerbėjai: (iš kairės) „Draugo“ vyriausioji redaktorė Danutė Bindokienė, Asta — Vytes Nemunėlio skaitytoja, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkė Stasė Petersonienė, Bernardas Brazdžionis, Nijolė Jankutė-Užabalienė, JAV Lietuvių Bendruomenės pirmininkė Marija Remienė.

Zigmo Degučio nuotraukos

Rašantis mūsų poezijos klasiką

ALGIMANTAS ANTANAS
NAUJOKAITIS

Menininkų rūmuose (Vilniaus Rotušėje) gausiai susirinkusiai visuomenei buvo pristatyta Rašytojų sąjungos leidyklos tik ką išleista Lietuvos tautinės premijos laureato Jono Strielkūno stambi poezijos knyga *Tamos varpai, šviesos varpai*.

Vakaro programai vadovavęs Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas apibūdino Joną Strielkūną ne tik kaip vieną iš stipriausių lyrikų 20-ojo amžiaus lietuvių literatūroje, bet ir kaip nuosirdų, kuklų žmogų, jau daug metų kruopščiai besidarbuojantį savaitraštyje *Literatūra ir menas*.

Jonas Strielkūnas — daug rašantis poetas, išleidęs nemažai įsimintinų, greitai išperkamų knygų. Štai ir visai neseniai „Žuvedros“ leidykla Jono Strielkūno rinktinę *Tik vienasyk* pradėjo seriją „Penkiasdešimt geriausių eilėraščių“. Į šią knygą poetas atrinko eilėraščius iš kiekvieno jo kūrybos metų, pradedant 1958-aisiais.

Apibūdindamas pristatomą patį naujausią, per trejus pastaruosius metus parašytą eilėraščių knygą *Tamos varpai, šviesos varpai*, Valentinas Sventickas pasakė, kad joje daugiau tamsesnių, skaudesnių motyvų, negu ankstesnėje Strielkūno poezijoje. Vis dėlto knygoje gana ryškūs išsivertę, Tėvynės motyvai.

Kalbėjęs Jonas Strielkūnas pripažino, kad knygoje iš tiesų yra ir niuresnės nuotaikos. Pasak poeto, turbūt turėjo įtakos jį užgriuvusios moralinės ir fizinės negalios, be to Lietuvos

Jonas Strielkūnas

Arnoldo Baryso nuotrauka

Atgimimo metais (1988-1991) ir Lietuvos, ir išeivijos lietuviai sėmėsi stiprybės iš (augelio mūsų poetų žodžių — tačiau net ir dabar, išgirdus apie Joną Strielkūną, ataidi tas jo ketureilis, kaip inkantacija, kuris pačiu tamsiausiu ir baimingiausiu mūsų tėvynės metu, nuostabiai palaikė dvasią, neištrinamas iš kai kurių mūsų sąmonės:

*Šimtą kartų degė mano Lietuva,
Žalvarinę sagę priglaudė dirva,*

visuomenę suerzinę, nuskurdinę dvasinę ir fizine prasme perėjimo į rinkos ekonomiką sunkumai (poetas iš tiesų pavartojo šį sausą ekonominį terminą). Jonas Strielkūnas sakė, kad ir šiame Lietuva bei jos žmonėms nelengvame laikotarpyje reikalingas trapus lietuviškas poezijos žodis.

Bet Jono Strielkūno naujausią poezijos knygą *Tamos varpai, šviesos varpai* turbūt geriausiai apibūdina jos anotacija: „Buties ir nebūties akivaizda, gyvenimo tragizmas ir šiokiadienio šypsena, buities ir visuomenės būvio šmaikštūs piešiniai — tokiais žodžiais galima kalbėti apie šios knygos motyvų repertuarą. Tačiau svarbiausia tebus pasakyta paprastai: pa-

*Šimtą pirmą kartą žiedą pagriovų,
Šimtą antrą kartą keliamės gyvi.*

Prisiminkime, kokiais metais tai buvo, tariama... Prisiminkime tas mintis ir tuos jausmus, kurie tada buvo mus užvaldę... Prisiminkime, kaip vėl prisikėlė gyvi... Ir tada suglausime rankas maldai, dziugiesiui ir padėkai.

emę šį rinkinį į rankas, jus skaitysite dabar rašomą mūsų poezijos klasiką“.

Autoriumi sutikus, čia spausdinama keletas eilėraščių iš Jono Strielkūno knygos *Tamos varpai, šviesos varpai*. Draugo šeštadieniniam priedui juos parinko pats autorius.

Almanacho „Varpai“ dešimtmetis

Gausūs būrys rašytojų ir skaitytojų susirinko į Rašytojų sąjungos klubą, Vilniuje, paminėti Šiauliuose leidžiamo atnaujinto kasmetinio almanacho *Varpai* dešimtmetį. Pirmasis šio almanacho redaktorius buvo rašytojas Kazys Jankauskas. *Varpus* jis mėgino leisti ir vokiečių okupacijos (1941-1944) metais. Antroji sovietinė okupacija almanachą uždraudė. Šiauliečio literato Leono Peleckio-Kaktavičiaus pastangomis ir iš lagerių grįžusiam Kazui Jankauskui padedant, 1988 metais *Varpų* leidimas buvo atnaujintas.

Almanacho redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius pasakė, kad atnaujintuose *Varpuose* per dešimtmetį išspausdinta apie du šimtai autorių. Almanacho puslapiuose į Lietuvą vėl sugrįžo tie kūrėjai, kurie prieš pusimtį metų likimo buvo nublokšti į Ameriką, Australiją, Angliją. *Varpuose*, kaip niekur kitur, buvo išspausdinta daug išeivijos rašytojų kūrybos, o taip pat su ja susijusios literatūrologinės medžiagos, eseistikos, epistolinio palikimo. Almanache poeto Justino Mar-

Almanacho „Varpai“ redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius.

Algimanto Žitiūno nuotrauka

Almanacho „Varpai“ laureatai: (iš kairės) Petras Dirgėla, Viktorija Daujotytė ir Kornelijus Platelis.

Algimanto Žitiūno nuotrauka

greta Juozo Tūlinio — Edwardas Miezelaitis, prie Jurgio Jankaus — Jonas Aivyzius, šalia A. J. Greimo ir Bronio Railos — Viktoras Katilius, Stasys Anglickis. Niekad nesikirstėme autorijų pagal tai, kokiai jie partijai priklausė ar priklausė, kalbėjo Leonas Peleckis-Kaktavičius. Svarbiausia — kurinių ko-kybė, kūrėjo talentas.

Ir paskutiniame, jubiliejiname numeryje greta Viktorijos Daujotytės, Vytauto Martiniaus, Jurgio Ivanauskaitės randame egzodo rašytojų. Nors jau 31-eri metai, kai gyvųjų tarpe nėra Stasius Budavo, kuriam šį pavasarį būtų suėję 90 metų, bet šio rašytojo bičiulis Bernardas Brazdionis *Varpų* redakcijai įteikė ne tik pasakojimą apie šį Lietuvoje kol kas dar primirštą idomų literatą, bet ir atskira knyga nespausdintą Stasius Budavo romaną *Malonės kalnas*. Su šiuo romanu dabar galės susipažinti almanacho skaitytojai.

Kalbėję rašytojai pasidžiaugė stiprėjantį *Varpų*, o Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas pridūrė, kad šiauliečių almanachas tapo tikra opozicija galimam provincializmui. *Metų* žurnalo redaktorius Danielius Mušinskas pripažino, kad *Varpas* — pats socialiausias iš mūsų regioninių literatūrinių leidinių. Redakciją pasveikinęs Kazys Bradūnas pašmaikštavo — palinkėjo, kad skambėtų ne tik Šiaulių *Varpai*, bet ir pinigai, reikalingi jų leidybai.

Buvo paskelbti šiemetiniai *Varpų* premijos laureatai. Jais tapo literatūrologė Viktorija Daujotytė, poetas ir vertėjas Kornelijus Platelis (dabar jau Švietimo ir mokslo ministras) ir prozininkas Petras Dirgėla.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Eimunto Nekrošiaus „Hamlet“ spektaklis Montreal'je

Nuo 1985 metų „Festival de theatre des Ameriques“ Montreal'je, Kanadoje, stato šiuolaikinio teatro spektaklius iš viso pasaulio. Siekiantis būti avangardiniu, FTA liudija naujas jėgas, dabartiniu metu veikiančias šiuolaikinį teatrą, atspindinčias teatro gyvybingumą ir čia, ir svetur ir pristatančias nuostabius pavyzdžius tikrai naujo darbo. Tuo tarpu įsteigtas 1996 metais ir šiuo metu integruojantis Kvebeko meninio pasaulio, „Theatre du Monde“ dabar vyksta kas antri metai tarp festivalio reguliarių renginių.

Antroji „Theatres du Monde“ programa šiais metais kviečia publiką atrasti tris turtinius ir nepaprastus pasaulius — lietuvių režisieriaus Eimunto Nekrošiaus „Hamletą“ ikonoklastiško britų režisieriaus Tim Etchells dramą „Speak Bitterness“ ir prancūzų trupės, vadovaujamos Josef Nadi, veiklą, „Le Cri du Caméléon“.

Sekspyro „Hamletas“ buvo statomas nuo gegužės 13 iki 16 dienos — jį atliko Lietuvos tarptautinis LIFE festivalio teatras. Kaip sako rengėjai, tai buvo nuostabi progą iš naujo atrasti didžiojo režisieriaus Eimunto Nekrošiaus ypatingą vaizduotę. Jo sminganti versija Čechovo

Jonas Strielkūnas

ATGYJANTI ROŽĖ

*Paziūrėk — tai saulė prieš pat rytą,
Kol dar niekas jos danguj nerado.
Tai aušra iš nieko padaryta.
Tai žymė tų milžiniškų ratų,*

*Žiūrėk! Ta rožė vėl atgyja.
Gal dar žydės? Gal nenuvys?
Lyg Evangelijoje lyja,
Ir Kristus dauginą žuvis.*

*Kur pro mūsų būtų pravažiuoja,
Ir net nesuspėjam pastebėti,
Kas tenai aukštybė žaižaruoja,
Kas ten ant aukštos pasostės sėdi.*

*O kaip tos žuvis šoka, vartos
Vandens sidabro pataluos!
Kaip skleidžias rožė! Gal šis kartas
Nors laikinai nesumeluos?*

GULIVERIS?

*Aš, gulintis ant popierinės žemės
Guliveris tarp liliųpučių raidžių,
Jaučiu, kaip man į šonus ietys remias,
Kaip raštų kraštas mano kraujo gėdžia.*

*„Žydėti uždrausta, bet leista“, —
Pasako karsto lėntpjovys.
Vasarės liūty žmones laisto
Ir upėm gainioja žuvis.*

IŠ POETO VIRTUVĖS

*Žinau, galiu sutraukti jų žabangas,
Ištrūkti prie laisvos piratų jūros.
Tačiau tenai ne mano žalios bangos,
Ne mano laivas ir ne mano burės.*

*Vidurnaktį poezija užplūsta,
Slaptina žodžių jūra išsiliejus
Staiga šnekėt priverčia tylų būstą
Nelyg keptuvę kaistančią aliejus.*

KAPITONAS COOK?

*Negarsūs, bet narsūs jūreiviai
Lydėjo per vėjus mane,
Kai meldės paausintai deivei
Puošnių tėvynainių minia.*

*Liepsnoja amžiai. Miestų bokštai čirška
Raudoni — tarsi morkos apkapotos.
Kūrėjas kiša ton keptuvėn pirštą
Lyg ietgalį malūnan Don Kichotas*

*Stabams aš buvau paaukotas
Kaip vergas niekingas, deja.
Gyvenimas — vėliavos kotas,
O vėliava — danguje.*

*Ir skaudžiai nusideginęs atšoka.
Aptirpsta erdvės. Žvaigždės apangleja.
Homeras guldė ant anglių veršioką
Ir, laužui šviečiant, rėkia „Odiseją“.*

*Ir didelę Visatą kaip kopūstą
Kazin kieno atšipęs peilis drožia,
Lyg pragaras poezija užplūsta.
Po to paneles uosto ją lyg rožę.*

TO NETURI JAUNI

*To neturi jauni: atminimo, kuris tartum krislas,
Tartum švytintis, geliantis krislas akis,
Kai vidurnakties lempa teapšviečia tik
Tavo rankų, kai, jom pasirėmęs, verki.*

GRUODŽIO VAKARŲ POEZIJA

*To neturi jauni: pražudytą pavasario mėlio
Virš dulketo miestelio, virš dilgynių žiedų
Virš suknės žalios, kuri tau jau seniai
Tartum liepa, liūdnei nudažyta vakarės žaros.*

*Vakarai. Žagarai. Negerai
Savo šalį taip žiemiškai rodyt,
Kai poezijos auskarai
Ant šakų tabaluojų ir gruody.*

*To neturi jauni: begalinės miglos rudeninės,
Kai šešėliais pavirsta ir medžiai, ir žmonės visi.
To neturi jauni: prarastos ir ieškotos tėvynės,
Tos, kuri ir išaušus tau vis tiek neatrodo šviesi.*

*Bet poezija jau sena
Panelytė, atėjus po karo
Elgetaudama pas mane.
Gal todėl taip graudu
pasidaro...*

*To neturi jauni: tokio didelio, švento rugpjūčio
Su kermošiaus vežimais, su Marijos Dangun
Emimu,
Su tuo vasaros vėju, kurs taip šviesiai vidudienį
pučia,
Kad ir tau po skaudžių netekčių pasidaro ramu.*

ŠIAURĖS AUKŠTAITIJOS PRISIMINIMAS

*To neturi jauni: gležno žodžio augimo už groty,
Katakombų, kur uždraustą knygą per naktį skaitai.
To neturi jauni: mylimiausių draugų pašarvotų,
Kai veide tavo lieka jų žvakių gelsvi atšvaitai.*

*Ta mano šiaurė surūdijo,
Suskilo speigspirgių metu.
Ir puokštę stingstančių lėlių
Ant kapo jos dabar dedu.*

*To neturi jauni režisieriai, poetai, piešėjai,
Lyg rugiai, dar nė sykio kietų spragilų nekulti, —
Atlantidos šešėlių, praeities, kur seniai atviešėjai,
Bet kuri it uolų iškaltą nejudroį atmintį.*

*Bet ji vėl kelias keleriopai —
Koplyčiom, tvartais, kubilais.
Ir nei Rytams, ir nei Europai
Sumint savęs lengvai neleis.*

„Trijų seserų“ užburė daugelį intensyvumo laipeni. Rengėjai cituoja Europos teatro kritikus apie Nekrošiaus „Hamletą“: „Eimuntas Nekrošius „Hamletas“ perkuria Elsinorę pili i ugnies ir ledo šalį. Lietuvių režisierius pristato gryną tragediją, atakleisdamas ne tik tobulą Šekspyro supratimą, bet taip pat ir unikalinę dovana komponentuoti dramatinis gyvus paveikslus, tartum kiekviena scena pati savyje talpina visą dramą“.

(Tribune de Geneve, Šveicarija, 1997)

Algirdo Landsbergio romanas „Kelionė“

IMELDA
VENDRICKAITĖ

(Tėsinys iš praėjusio
šeštadienio)

Apokaliptiško, degancio miesto fonas kontrastuoja su ekstazėje sukibusiomis žmonių figūromis, mirties ir meilės simboliai susilydo į prieštarinę realybę. Minia, supanti Julij, tai virsta vienu apglėbiančiu kūnu, tai vandeniu, srautu, kurio tekmei jis laikinai pasiduoda (p. 177).

Chaosas ir aktorius laikino įsijungimo į jo prieštaravimų tinkle motyvas būdingas karnavaliui, kurio metu švenčiamas atgimimas, atsinaujinimas, persikėlimas. Šis sukaravalintas vyksmas romane nutraukiamas gyvybės išaukštėjimu, išsivaduojant iš mirties, sąstingų, asmenų susinaikinimą primenančios baimės būsenos. Panaši tendencija būdinga „akmenėjančių“ portretų, palytėtų mirties, eilei, baigiamai kitokio, stipresnio gyvybingumo linkme kintančio portreto sukūrimu (iš minios išsiskiria aklas žilaplaukis senis, besikreipiantis į Julij, susijaudinusių balsų, „nors jo akys buvo negyvos tarsi stiklinės“). Antrojo pasitraukimo, bėgimo į Koelną, sandas įreminamas simbolišku peizažu, kurio antroji dalis išsilyja kaip šio sukaravalinto vyksmo karaliaus — baimės-nuvainikavimo fonas.

„Jis žiūrėjo į dangų, lyg niekada nebūtų jo matęs. Kitoje pusėje pusėje žėravo raudonas brūkšnis“ (p. 12). Pasitraukimas iš Lietuvos).

„Saulė išnirio, apšviestas stogų viršūnės staigiu, nekaltu raudoniui — tarsi kraujo spūdiu iš aukai paskerstos ertukio gerkles“ (p. 178). „Aš apsigrėžiau, aš nebijau jū!“ — bėgimas į Koelną.

Tai chaotiško karnavalo apogėjus: ryškėjant asmenų savivokai, vienišo, laisvo pasirinkti kelionės kryptį asmenų brandai, savotiškai inicijuojamas asmens prisikėlimas naujam gyvenimui, išsivadavimas iš baimės. Kad būtų išvengta tiesioginio idejų išsakymo, vengiama asmenų išgyvenimų komentuojančio vizualinio pasakotojo tono, autori-tetingo tarpininko. Pats Fra Angelico kompozicijos vaizdas, išskylančias Juliaus atmintyje, jo interpretacija — būtinai žengti „vienintelį, užbaigiantį viską, darnų su viskuo, įprasminantį viską“ žingsnį — atskleidžia aktorius būsenos kitimą.

„Su kiekvienu veidu nudieg-davo jį aštrus skausmas, tartum jis apčiuoptų vos užsitraukiančius randus; skausmas, sumišęs su keistu džiugesiu.“

Jis buvo vienas, vienas, vienas. Šioje pievoje niekas jo nepažinojo. Viskas parėjo nuo jo, jis galėjo rinktis viską. [...]

Julius sustojo ir pasitraukė į šali. Pievos žauma spindėjo ra-soje tarsi kraštini Pra Angelico angelo. Jis pagalvojo apie šešių angelų santarvę. Kaip jie negalėjo būti vienas be kito, niekur kitur, taip šioje padėtyje turėtų būti žingsnis, kaip būti-na spalva: vienintelis, užbaigiantis viską, darnus su viskuo, įprasminantis viską“ (p. 178).

Julius mintyse dar kreipiasi patarimo į savo draugus, tačiau šis ryšys nebeįmanomas: veidai palyginami su užgijusiais randais — iškeliami aktorių — pa-dėjų ir herojaus idejų lygybė. Skausmas, lydyjęs draugų ne-tekstą, pereina į „keistą džiugesį“ strandan vienatvės vertę, savo laisvės ir galios erdvę — „šioje pievoje niekas jo nepažinojo“.

Pieva novelėje „Trys psichiat-rai pievų lauke“ tampa asmens paalpties, neaprepiamos kai-tos, atsinaujinimo tapimo sim-

Algirdas Landsbergis

Vytauto Maželio nuotrauka

boliu. Romano pabaigoje kaip tik į pasinaudota simbolinė, neišsamiama vaizdo — reginio prigimtimi, priemone kalbėti apie asmenį jo neišsamią, neatve-riant jo slapties, nutie-siant jo nesibaigiančią projek-ciją į ateitį.

„Priėjus miesto pakraštį, at-siskleidė pieva su juoda eisenos linija, nutįstančia kalveles po stoties pusę“ (p. 177).

Sapno erdvė organizuojama priešingai nemotyvuotai realy-bės erdvių kaitai. Sapno epizo-dai romano struktūroje užima išskirtinę vietą: ši erdvė tampa sukaradinimo esme, nors iš-vyrauja chaoso prieštaraujanti aiški vertikales gradacija. 19-asis skyrius apima vieną svarbiausių romano struktūros san-dų — sužeisto Juliaus sapnas — nuolatinės įtampos išvargin-tos sąmonės klidesys — sudaro atoslogio, atomazgos tarpinį (prieš tai vyko realaus gyveni-mo darbininkų stovykloje kul-minacija — ginkluotas sukilimas, kuriame sumišo drąsos ir pasiryžimo priešintis pato-sas su beprasmiškos mirties ir gaudžiai juokingo bejėgiškumo potyriu. Šis sapnas — Juliaus patirties kvintesencija, „išvirkš-čios“, apverstos realybės vaidi-nys. Jame tarsi patikrinamas, išbandomas Julius, pranašau-jama jo išgyvenamos baimės būsenos kaita.

Sapno įžanga artima anksčiau įvestiems sapnų epizo-dams: pasikartoja aktorius silpnumas ir judesys žemyn (grįžiant tamsa, krintantis ak-torius: „Jis buvo judame, šilta-me prieglobsty. Matyt, jo nebu-

vo eita tolyn, bet, gilyn, gilyn į dugną...“ (p. 30). Galima numatyti, kad herojus nusileidžia į požeminį pasaulį. Nusileidimo kryptis priešinga vyraujančiai pakilimo scenos, po kurios iš-kart pateikiamas sapno vaiz-das, kryptis — lipimui į bokš-telį. Požeminio pasaulio erdvėje pasikartoja įprasta vertikale: [...] grindys pasidavė jo svo-riui, ir jis krito į tamsą.

Jo kūnas atsimešdavo į ne-matomus kamienus; spygliai drėskė jo rankas; šakos apka-bindavo jį akimirksniu kaip ne-istiekimos mylimosios. Galva žė-vyravo chaoso prieštaraujanti aiški vertikales gradacija. 19-asis skyrius apima vieną svarbiausių romano struktūros san-dų — sužeisto Juliaus sapnas — nuolatinės įtampos išvargin-tos sąmonės klidesys — sudaro atoslogio, atomazgos tarpinį (prieš tai vyko realaus gyveni-mo darbininkų stovykloje kul-minacija — ginkluotas sukilimas, kuriame sumišo drąsos ir pasiryžimo priešintis pato-sas su beprasmiškos mirties ir gaudžiai juokingo bejėgiškumo potyriu. Šis sapnas — Juliaus patirties kvintesencija, „išvirkš-čios“, apverstos realybės vaidi-nys. Jame tarsi patikrinamas, išbandomas Julius, pranašau-jama jo išgyvenamos baimės būsenos kaita.

Sapno epizodai keičiasi, pa-grindiniam aktoriui nuolat krentant ir atsitraukiant į dugną ar kliūtį arba pabun-dant, atmerkiant akis — tai sa-votiškas sapno scenų signalas, primenantis nuolatinį judėjimą žemyn ar buvimą žemai.

„Eik, aš paslėpsiu tave, — sušnabzdėjo balsas iš apatios. Balta ranka sudrebėjo tam-soje kaip palietas pienas. Julius paėmė ją ir leido vedamas. — Kur jus vedat mane? — Arčiau prie tavęs. Julius

„Jo kūnas atsimešdavo į ne-matomus kamienus“ — „Julius priglaudė galvą prie žemės“ — „Jis pakibo rankomis nuo stalo galo, ir, vėjui sušvilpus pro au-sis, krito ant kitų grindų“, — „Dūrys lūžo, užgrūdamos ant stalo“, — „Jie abu atsimešė į turėklus. Apačioje smala gurgu-liavo tarp marmurinių krantų“ — „Lova atsimešė į užtvanką“ — „Dugne driekėsi nematoma eiseną“ — „Julius pasi-davė, vanduo užmerkė jo akis, bet jo kojos atsimešė į dugną“ — „Jis atsigulė po medžiu ir įbedė veidą į samaną“ — „Ža-dintuvą sučiūškė ir jis atsi-merkė“ — „Jį prabudino šal-tis“.

Sapno pragarą „prieangyje“ Julij pasitinka dievobaiminga-sis Grigorijus, nešantis savo nuolankumo idejos kryžių, — Veiso agresyvumo priešybę. Jo galva pakeista medine (karnav-alinė kaukė), įvyksta buitinis pragariškas pokalbis apie gal-vos pakaitalus.

— Grigorijau, kokį netikusį medį jie tau davė! Paziūrėk į tas kirminų skyles. Papuvęs, supleišėjęs. Skruoste tau įskel-ta duobelė. Koks nerangumas!

— Dabar labai sunku gaut gero medžio, — aiškino kūnas dešinėje — Grigorijui pasisekė visai neblogai. Tas supleišėji-mas padarytas tyčia, jis vaiz-duoja jo barzdos plaukelius. Jie labai rūpestingai stengiasi vis-ką atvaizduoti. Aš tai nesis-kundžiu. Tik tai norėčiau, kad jie paskubėtų su mano galva. Jie siūlė man molį, bet aš ne-priėmiau“ (p. 104).

Jau šiame epizode ryškėja dar neapibrėžtas, tačiau akivaiz-džiai kolektyvinis lėmėjas — „jie“, keičiantys aktorių kūną, besirūpinantys tikslu jo pakai-talu.

Sapno vaizdai slenka pagal „tvarkingo“ chaoso taisykles; vi-sų personazų pasirodymas ne-turi sąryšio su jų atsiradimo „realiame“ Juliaus gyvenime chronologija, jie išnyra kaip sapno spektaklio aktoriai, atlie-kantys jau kitas — karnava-lines — roles, savaip koreliuo-jancias su jų pirminėmis ir gyvenimiškomis. Grigorijus — globėjas ir mokytojas — tampa maitintoju ir gydytoju. Vienuo-lis Gailėnas — pamokslaujan-čiu staliu ir kiemsargiu, Lo-rencas, slapta atgailavęs už garsaus poeto nužudymą ir kaip atgailą sau paskyręs globoti Julij, sapne tampa jo išgelbė-toju ir egzekucijos dirigentu žu-diku. Aramas, visą laiką melavęs apie buvusį gyvenimo perteklių ir pasisekimą tarp moterų, sap-ne išsilyja kaip fantastiško mie-to gidas, malonumų žinovas ir žlugdantis pertekliaus perėmė-jas. Veisas ir Hildė, realybėje gyvenę, trokšdami keršyti vie-nas kitam, sapne pasirodo kaip karnavalo karalius ir karalienė (jų epizodas primena karnavalo kulminacijos — karnavalo ka-raliaus ir karalienės santuokos bei išaukštėjimo — sceną).

Rusė mergaitė, kuriai Julius nori padėti išsigelbėti nuo pra-pulties, sapne tampa Juliaus pagalbininke kelyje pas jį patį.

Visas sapnas, nors ir sudaro chaotiško gausaus vyksmo, ne-motyvuotos scenų kaitos įspūdį, yra kryptingas — tai Juliaus kelionė pas save patį. Ji prasi-deda paklustant balsui ir balta ranka reiškiamam lėmėjui (vy-rauja buvimo apačioje pozicija):

— Eik, aš paslėpsiu tave, — sušnabzdėjo balsas iš apatios. Balta ranka sudrebėjo tam-soje kaip palietas pienas. Julius paėmė ją ir leido vedamas.

— Kur jus vedat mane? — Arčiau prie tavęs. Julius

Sekminių berželiai tėvynės pakelėje...

Viktoro Kučo nuotrauka

Raymond Souster

(Iš anglų kalbos vertė Danguolė Sadūnaitė)

LĖTOJI POPIETĖ

Tos lėtos popiečio valandos,
gegužės vėjams alyvų kvapą
atpušiant...
kai oro bangos plauna
tuopos medžio
aukščiausias šakas...

Užtenka tik tai būti...
Niekas daugiau nereikia
ir jeigu mirtis ateitų rytoj,
priimsiu ją be kartelio.

Šiandien nieko daugiau neprašau,
leiskite man pabūti vienam:
su vėju,
su saule,
su medum pakvipsiom alyvom,
ten žemai sode...
Ir vakare užmigti, —
pavargusiam nuo įsiklausymo
į mažųjų paukščių šnekas, —

kai už akių, už užmerktų vokų
tiek daug žalumos.

GARSAS

Ar girdit — tas garsas ir vėl —
tai krentančių lapų šlamesys naktį,
už mūsų durų briaunos...
taip švelniai jie leidžiasi žemyn;
lapai į lapais apdengtą žemę...

krenta, lyg nesuvokdami
šio galutinio atsiskyrimo,
šio atsiveikinimo rudens tamsoj...

laukia tavęs.

— Kur aš sutiksiu jį? (p. 105).

Taciu pasakojimas nutruks-ta manipuliacijos fazėje — nu-vainikuojantis juokas privertia eiti pas save aplinkinius ke-liais, susiduriant su kitų ke-lionėmis ir savo tikslus. Atskiri sapno epizodai tampa minia-tiurinėmis juose dalyvaujančių aktorių kelionėmis jų pačių tikslo link: Grigorijus realizuoja savo gailingumą, padėdamas Julijui dalyti luošiams košę, Aramas, nužudęs burmistrą, pasiekia geidulį bei pertek-liaus viršūnę (ši Aramo ir bur-mistrienės „santuokos“ istorija supriešinama Veiso ir Hildės

Ir nėra nieko puikesnio šią naktį
kaip kad šis švelnus perėjimas
iš gyvenimo į mirtį.

PASIVAIKŠČIOJIMAS SPALIO MĖNESIO GATVĖMIS

Ir taip tau beeinant naktį spalio mėnesio
gatvėmis,
kai danguj šviečia per daug geltonas
mėnulis...
ir girdint, kaip sudžiūvęs lapas tarytum
tempia
visą šalį gatvy paskui save...
— koks įkyrus garsas tai... —

ir kaip paskutiniojo rudens svirplio
verkšlenimas
prasiskverbta net iki pat kaulų...

ŠEŠĖLIS

Juk draugas turėtų būti jis...
Tas, kuris mus guodžia...
Ypač atėjus šaltoms žiemos naktims...

Tik ne manasis!
Jis man užkliūna, vis ir vis...
Nuolat lipa man ant kulnų.

Ir paprasčiausiai mane gąsdina
savąja tamsa...
Tamsa — taip arti manęs...
tamsa juodesne net, negu toji slypinti
giliai patiam manyje.

Raymond Souster — kanadietis poetas, gi-męs 1921 metais Toronto, Ontario.

susitikimo ir apvainikavimo ep-izodui — tai būtina karnavalo kaitai pažeminimo-išaukštini-mo funkcija). Lorencas išgelbsti Julij iš griuvančio požemių miesto Jerevano, Veisas atgau-na savo nesužalotą veidą ir ryši su leva (Hilde). Visi aktoriai pagaliau realizuoja savo idejas. O jiems skirtos scenos lydi Ju-lijo kelionėje pas save patį. Tai gausios ir plastiškos figūrų, scenų ir vaizdų kaitos bei jais prisodrintų pamokymų virtinė.

Algirdo Landsbergio romanas „Kelionė“, paveiktą poekspresio-nizmo, siurrealizmo srovių, gali-ma būtų pavadinti būsenos, ar-ba poetinio, romanu. Kaip ir

Antano Škėmos romane „Balta drobė“, čia keliama egzistenci-niai klausimai, liekantys neat-sakyti, suteikia romanui atviro, neužbaigto pasakojimo įspūdį. Visą erdvę romano struktūrą lemianti vertikales kryptis, ati-tinkanti negatyvaus/pozityvaus opoziciją, vyrauja tik kritiniais, lūžio momentais. Kasdienė rea-lybė ir sapnas įkūnija šios ver-tikales žlugimą — permainos, chaoso, Karnavalo išsigalėjimą. Vertybių hierarchijos, aiškos jų gradacijos siekis išlieka tik ieškomojoje, bet taip pat ir ne-randamoje utopinėje manipula-cijos fazėje ir meno kūrinio erd-vėje.

(Pabaiga)

„Meno gija“ : — atsikuria Lietuvių moterų - dailininkių sąjunga

DAIVA KARUŽAITĖ

Ateinantį šeštadienį, birželio 6 dieną, 7 v.v. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, bus atidaryta Lietuvių moterų dailininkių sąjungos paroda (Lithuanian Women's Artists' Association — LAWAA). Paroda pavadinta „Meno gija“.

Ši organizacija įsikūrė ir savo veiklą pradėjo 1971 metais, dailininkės Vandos Balukienės iniciatyva ir rūpesčiu. Vanda Balukienė dailės mokslus baigė Freiburg'o Ecole des Arts et Metiers. Amerikoje susibūrusios dailininkės rinkdavosi kartu, bendravo, dalijosi mintimis bei idėjomis ir ruošė grupines bei individualines parodas. Jos buvo rimtai atsidėjusios menui, studijavusios įvairias jo sritis, kartu dirbo ir puoselėjo meninę veiklą lietuvių tarpe, o drauge bandė žengti ir į platesnį meno pasaulį savo aplinkoje. Dailininkių sąjungos įsteigimas sukūrė erdvę, kur kiekvienos meninės pastangos buvo svarbios ir kiekvienos balsas buvo išklausomas. Jų parodos buvo suorganizuotos Barat College, Beverly Arts Center, Gary Arts League, Hyde Park Art Center, Mitchell Art Museum, University Club of Chicago ir kitur.

Individualias parodas dailininkės ruošė lietuvių, kitautai, ir amerikiečių tarpe. Parodos susilaukė svarbių ir rimtų lankytojų, kritikų ir meno atstovų.

Ši lietuvių menininkėms svarbi organizacija nustojo veikti kaip vienetą prieš 12 ar 13 metų. Narės toliau ruošė individualias ir rimtas parodas ir viena kita skatino ir tarp savęs bendravo. Lietuvos Atgimimo ir

Janina Marks

„Kopėčios arba laiptai“
46" x 37", gobelenas — vilna ir medvilnė

Nepriklausomybės atstatymo laikotarpiu dailininkių grupė išsiskirstė ir narės užsiėmė įvairiais visuomeniniais darbais.

Šiuo metu menininkės, pamąčiusios, kad kartais susibūrus galima daugiau atlikti negu atskirai veikiant, atnaujino savo aktyvią veiklą. Jos šią moterų sąjungą atgaivina, pradeda judėti į priekį ir pritraukti naujų narių, norinčių vienu ar kitu būdu bendradarbiauti. Besitar-damos pamatė, kad yra noras

dalintis idėjomis, ištekiais ir toliau veikti.

Pirmoji atsisteigusios sąjungos paroda vadinsis „Meno gija“. Gija yra siūlas, kuris audinyje suaudžia audinį į vienetą. Draugijai priklauso apie 30 dailininkių. Menininkės yra įvairaus amžiaus, skirtingų gyvenimo patirtį, baigusios įvairias studijas. Dailininkės reiškiasi labai įvairiais stiliais, medžiagomis ir idėjomis. Jas riša lietuviška kilmė, įvairūs tikslai ir noras bendrauti lietuvių tarpe.

„Lithuanian Literature“ išleista Vilniuje

Žinomi literatūrologai Vytautas Kubilius, A. Samulionis, Vytautas Vanagas ir Albertas Zalatorius anglų kalba išleistame veikalė *Lithuanian Literature* (Vilnius; „Vaga“, 1997) pateikia kondensuotą lietuvių literatūros istorijos vaizdą nuo Lietuvos raštijos pradžios (lotynų, lenkų, vokiečių ir kitomis kalbomis) iki šiuolaikinės literatūrinės padėties. Autoriai permastė ir naujai apibūdino tuos lietuvių literatūros laikotarpius, kurie dėl ideologinių ar kitokių priežasčių buvo traktuojami neatitinkamai ar iškreiptai; devynioliktojo amžiaus pabaigos literatūra, Nepriklausomos Lietuvos laikotarpis (1918-1940), Antrojo pasaulinio karo metu ir pokario literatūra, vadinamoji „socialistinio realizmo“ literatūra ir kitka.

Visiškai naujai — ir medžiagos, ir traktuotės atžvilgiu parašyti skyriai apie rezistencinę lietuvių literatūrą, tremtinių ir partizanų kūrybą, išeivijos kūrybinius ieškojimus. Ir Lietuvoje, ir išeivijoje po 1940 metų kurtą literatūrą mėginama suvokti kaip vientisą, maitinamą tų pačių ar panašių idėjų, etinių, estetinių ir humanistinių siekių.

Leidinyje orientuotas į užsienio šalių skaitytoją, mėginant patenkinti numanomus jo literatūrologinius ir faktologinius poreikius.

Justinas Kubilius
„Vagos“ leidyklos redaktorius

tras, be abejo, yra žodis. Menininkai tarsi meta iššūkį Kūrėjui, nes patys yra kūrėjai, jie neseka gama, jei patys kuria naujus ir originalius pasaulius. T. S. Eliot savo „Keturiuose kvartetuose“ netiesiogiai lygina poeto žodį su Žodžiu dykumoje.

Modernistinio meno ryšys su tikrove vis dėlto yra labai kontroversiškas. Jeigu menas atspindi tikrovę, jis nėra menas, jei menas praranda bet koki ryšį su tikrove, jis tampa nesuprantamas. Geriausias tokio nesuprantamumo pavyzdys galėtų būti paskutinis James Joyce romanas *Finnegan's wake*. Jis negali būti išverstas, nes ir angliškai nepaskaitomas. Mes neturime omenyje citatų 65 kalbomis, nes modernistinių kūrinių skaitytojai yra įpratę prie įvairakalbių tekstų. Pagrindinės šio kūrinio kalbos kartais negalima pavadinti anglų kalba, nes labai jau daug yra Joyce'o sukurto naujų kalbų. Kalbą kaip literatūros kūrinių pagrindą galima perkurti, ją galima atnaujinti, bet negalima kurti naujos kalbos, nes niekas jos neskaitys.

Samprotaujant apie kalbos atnaujinimą ir suteikimą žodžiams jų tikros, t.y. originalios, nenuvalkytos prasmės, negalime nepaminėti modernistų santykio su praeities kultūra. Kad ir kaip būtų keista, modernistai, skelbdami principą kurti naują meną, keičia ir perdirba tai, kas sena. Vien citatų gausybė daug ką pasako. Modernistams visas menas nuo Homero ligi mūsų dienų yra vientisas ir turi jungti kultūrą. Modernistinis menas yra eilinis ir aristokratinis; dauguma jo nesupranta, ir tik kai kurie sugeba prie jo prisiliesti bei priartėti. Aptariamoms klasikinės tokio meno šaknys.

Modernizmas stengėsi perdirbti, rekonstruoti praeitį, o postmodernizmas atmata visus autoritetus, bet kokią kultūrą. Minimalizmo, antimeno, antikultūros formos, kai postmodernistinis kūrinys dažnai nukrenta iki kičo ir mielai pritraukia populistinės mąstysenos ir vadinamosios masinės kultūros

„LABIAUSIAI MUMS RŪPĖJO KALBA...“

Anglų modernizmo bruožai

Čia spausdinamos Isoldės Gabrielės Geniušienės mintys apie anglų literatūroje pasireiškiantį modernizmą iš jos paskaitos, kurią ji skaitė Austin Bary universitete, JAV, šį pavasarį. Isoldė Geniušienė keturis mėnesius gilinosi literatūrinio modernizmo klausimuose Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, kaip JAV Fullbright stipendininkė. Į Lietuvą ji grįžo gegužės 15 dieną. Ši jos paskaita remėsi jos anglų kalba parašyta studija, kurią ateityje žada išspausdinti Vilniaus universitetas.

Modernizmas yra vienas sudėtingiausių meno reiškinių. Mokslininkai įvairiai nustatė jo laiko ribas, o čia laikomės nuomonės, jog visos prieštaringos srovės, kurios atsirado 19-ojo amžiaus antroje pusėje ir tęsėsi beveik iki Antrojo pa-

saulinio karo, priklauso modernizmui; taigi jis jungia impresionizmą, postmodernizmą, simbolizmą, ekspresionizmą, kubizmą, futurizmą, imazizmą, vorticizmą, dadaizmą, siurrealizmą. Jau vien šių srovių pavadinimai gali padėti mums suprasti, kodėl modernizmas taip pamėgo ir išpuoselėjo paradoksus bei prieštaravimus.

Parodomose filosofinės modernizmo šaknys ir aptariamoms Friedrich Nietzsche, Henri Bergson, taip pat anglų literatūrologų Walter Pater, T. E. Hulme, Ford Madox Hueffer įtakos, kurios formavo naująją mąstyseną ir išraiškos priemones. Naujojo meno taip pat negalime išivaizduoti be Sigmund Freud ir Carl Jung. Daroma išvada, jog, priešingai Vikto-

rijos laikų Anglijos iliuzijai apie socialinių struktūrų ir meninės išraiškos nekintamumą, modernizmas atspindi naujųjų laikų nepastovumą, nuolatinį visą ko judėjimą bei tėkmę. Modernizmas yra „kultūra, atspindinti mūsų laikų chaosą“, — teigia Malcolm Bradbury. Aptariamoms dvi paradoksalios to nepastovumo formos: pradinė forma būtų verksmo bei pasaulėjautos *internalizacija*, kai pabrėžiama ne objektyvi tikrovė, o tos tikrovės *pojūtis* (anglų literatūroje geriausias pavyzdys būtų Joseph Conrad), ir *objektyvizacija* būdinga brandžiam modernizmui, pvz. T. S. Eliot ir Ezra Pound. Modernizmas — tai antirealistinis antimimetinis menas, kuris pabrėžia meno dirbtinumą, jo darymą. Forma yra visada svarbesnė už vadinamąjį turinį, o poetinio kūrinio cen-

Isoldė Gabrielė Geniušienė (trečioji iš kairės) kartu su Austin Peak universiteto Clarksville, Tennessee, dėstytojais, kur ji buvo pakviesta skaityti paskaitą apie anglų modernizmą.

Rolių puokštė „Poezijos dienu“ dalyviui poetui Bernardui Brazdžioniui įteikia Lietuvos rašytojų draugijos pirmininkė Stasė Petersonienė.

Zigmo Degučio nuotrauka

Bernardas Brazdžionis su Čikagos rašytojais: (iš kairės) Apolinaras Bagdonas, Daiva Karužaitė, Danutė Bindokienė, Julija Švabaitė-Gylienė, Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, Stasė Petersonienė, Stasys Dziugas ir Nijolė Jankutė-Užabalienė.

Zigmo Degučio nuotrauka

Poezijos dienos Čikagoje

(Atkelta iš 1 psl.)

menas, poezija pasiekia eilinį žmogų, pašaukdama jį neeilinėms pastangoms, neeiliniams žygiams ir laimėjimams.

Brazdžionis buvo ir tebėra vienas iš tokių poetų-dovanų — tautos pranašas, šauklys, vilties žodis beviltiškoje padėtyje ir kanlus bizūnas surambėjusioms širdims. Toks buvo savo laiku Maironis, toks buvo Mažvydas ir Donelaitis. Tai vis Poetai iš Dievo malonės, savo žodžiu padėję merdinti Lietuvai atsigauti. Ne veltui „pirma buvo žodis“ pasakytas tuo laiku, to laiko lietuviui. O po jo — sekė

darbas, o po jo laimėjimas...

Nestebėtina todėl, kad ir dabar, sugriuvus Sibiro gulagams ir pranašingam žodžiui tapus laisvės kūnu, ten, kur atvyksta to žodžio Poetas, salės pilnos žmonių. Taip buvo ir Čikagoj pirmąją šių metų Poezijos dieną.

Brazdžionį matant ir jo klausantis, galbūt labiausiai stebina Poeto energija: visais atžvilgiais jis pasiekė aukso amžių! Jis gyvybės, gyvastingumo poetas ir savo kūryba, ir savo asmeniu. Geriausiai Poetą apibūdina jo paties eilėraščių žodžiai: „Esu aš lanko nepašautas, gyvent! gyvent! aš šaukdamas skrendu“.

Visą vakarą Poeto ryšys su klausytojais buvo artimas, draugiškas, šiltas. Ypač puikiai visus nuteikė, rimtos poezijos atokvėpiuose, anekdotiniai įtarpai iš paties Poeto ilgo, margo gyvenimo, na, ir baladė pagal Maironio „Čičinską“: „Posėdis pas Rugytę“, prisimenant Lietuvos fondo steigimą 1961 metais.

Pirmąją vakaro dalį Poetas užsklendė trumpu, giliomis mintimis eilėraščiu apie pesimistą ir optimistą:

...stosi prieš bedugnę,
žvelgsi į bedugnę,
šoksi į bedugnę
ir tau bus gana...

...eisi pro bedugnę,
žvelgsi į bedugnę....
o ant kito kranto —
vėl kita diena!

Antrąją dalį pradėjo buvęs partizanas, kalinys ir tremtinys Povilas Vaičekas, trumpai visiems primindamas Brazdžionio poezijos nepaprastą įtaką Sibiro tremtiniais ir kali-

niams. Ten, kur uždraustieji jo eilėraščiai buvo mintinai išmokstami kaip malda, leidžiami per rankas, užrašyti ant maišinio popieriaus skiautelių ar medžio žievės, ten jie turėjo milžinišką gydančios ir palaikančios vilties galią. Tremtiniai — jautriausioji ir ištikimiausioji Poeto auditorija nuo gulagų laikų iki dabar.

Pirmoji Poezijos diena buvo baigta labai raiškiai, gražiai režisuotu dokumentiniu filmu „Brazdžionis Lietuvoje“, kurį verta visiems pamatyti, ypač liuanistinių mokyklų mokiniams. Tas filmas užfiksavo šiems laikams retą ir nebūdingą reiškinių, būtent, pagarbą ir meilę Poetui! Ir tą pagarbą — meilę spontaniškai rodo ne tik literatai, poezijos zinovai, bet visa tauta. Šiuo reiškiniu Lietuva gali pagrįstai didžiulotis.

Pertraukos metu Poetą apspito gerbėjai — autografo, o fotografai — nuotraukų. Lietuvių rašytojų draugijos vardu jam rožės įteikė draugijos pirmininkė Stasė Petersonienė. Visiems ypač buvo malonu matyti ir poniją Aldoną Brazdžionienę, kuri visada kartu su Poetu keliauja. Be abejo, ji geriausioji jo mūza.

Nors vakaras įžengė naktin, bet pagal Poeto žodžius, „dar pabūkim drauge, neskubėkim išeiti“. Lietuvių rašytojų draugijos nariai dar pasiliko su juo pabendrauti prie užkandėlių ir rausvo vyno.

Pirmajai „Poezijos dienai“ vadovavo *Draugo* vyriausia redaktorė Danutė Bindokienė, o vaikes visiems parūpino JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė.

Marytė Meškauskaitė

„Tėkmė“
Keramika

apraškas, verčia sutikti su Ihab Hassan, kuris teigia, jog postmodernizmas esąs dekadansas. Mums lieka tikėtis, jog ateitis galbūt galės sukurti meną, atspindintį žmogaus dvasios didybę.

Isoldė Gabrielė Geniušienė